

ЛЕКЦІЯ 15

ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

1. Характеристика Кримінального кодексу України.
2. Поняття і ознаки злочину. Класифікація злочинів.
3. Види злочинів та стадії вчинення злочинів.
4. Особливості відповідальності неповнолітніх.
5. Мета, ознаки та види кримінального покарання.

1. Характеристика Кримінального кодексу України

Кримінальний кодекс України (КК), прийнятий Верховною Радою України 5 квітня 2001 р., має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку і громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, запобігання злочинам. Кодекс складається із Загальної та Особливої частин. До Загальної частини включено норми загального значення, які визначають підстави кримінальної відповідальності, умови та особливості застосування її, поняття злочину та обставини, що виключають злочинність діяння, встановлюють види покарань, особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх тощо. В Особливій частині визначаються види злочинів і кримінальна відповідальність за конкретні злочини. Загальна та Особлива частини тісно пов'язані й взаємообумовлені.

Норми Кримінального кодексу діють у часі за такими правилами: злочинність і карність діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, який діяв на час вчинення цього діяння; закон, який скасовує злочинність діяння або пом'якшує кримінальну відповідальність, має зворотню дію у часі, тобто поширюється на осіб, що вчинили відповідне діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі і на осіб, які відбувають покарання; закон, який встановлює злочинність діяння або посилює кримінальну відповідальність, зворотної дії немає.

2. Поняття і ознаки злочину.

Класифікація злочинів

Злочин – це передбачене КК суспільне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом 88 рп злочину. Не є злочином дія або бездіяльність, що хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК, але через малозначимість не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди громадянину чи організації, територіальній громаді, суспільству або державі.

Ознаки злочину:

- суспільна небезпечність (наявність суспільної небезпеки – це головна ознака злочину);
- винність (злочином визнається лише діяння, вчинене умисно або з необережності);
- протиправність діяння;
- караність діяння.

Для визначення злочину є обов'язковим наявність суб'єкта злочину.

Залежно від *ступеня тяжкості* злочину, за КК, поділяються на:

- 1) *злочини невеликої тяжкості*, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше двох років або інше, більш м'яке покарання;
- 2) *злочини середньої тяжкості*, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше п'яти років;
- 3) *тяжкі злочини*, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше десяти років;
- 4) *особливо тяжкі злочини*, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше десяти років або довічне позбавлення волі.

3. Види злочинів та стадії вчинення злочинів

Кримінальний кодекс визначає види злочинів:

- 1) злочини проти основ національної безпеки України;
- 2) злочини проти життя і здоров'я громадян;
- 3) злочини проти волі, честі та гідності особи;
- 4) злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- 5) злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина;
- 6) злочини проти власності;
- 7) злочини у сфері господарської діяльності;
- 8) злочини проти довкілля;
- 9) злочини проти громадської безпеки;
- 10) злочини проти безпеки виробництва;
- 11) злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту;
- 12) злочини проти громадського порядку та моральності;
- 13) злочини у сфері обігу наркотичних засобів та інші злочини проти здоров'я населення;
- 14) злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації;
- 15) злочини проти авторитету органів державної влади, органів

- місцевого самоврядування та об'єднань громадян;
- 16) злочини у сфері використання автоматизованих електронно-обчислювальних систем;
  - 17) злочини у сфері службової діяльності;
  - 18) злочини проти правосуддя;
  - 19) злочини проти встановленого порядку несення військової служби;
  - 20) злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Кримінальне законодавство визначає *три стадії вчинення злочину*:

- підготовка до злочину – це пошук, пристосування засобів чи знарядь, створення умов для вчинення злочину;
- замах на злочин – це навмисна дія, безпосередньо спрямована на вчинення злочину, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця;
- закінчений злочин – такий етап учинення злочину, коли при здійсненні діяння настали всі ознаки складу злочину.

За готування до злочину та замах на нього відповідальність настає за законом, що передбачає кримінальну відповідальність за конкретний злочин.

4. Особливості відповідальності неповнолітніх

Кримінальний кодекс розглядає вчинення злочину неповнолітніми як пом'якшувальну обставину. Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилось 16 років, лише за вчинення таких тяжких злочинів, як умисне вбивство, посягання на життя працівника міліції, умисне тяжке і середньої тяжкості ушкодження, бандитизм, зґвалтування, розбій, вимагання, умисне знищення або пошкодження майна, шляхів сполучення, транспортних засобів, незаконне заволодіння транспортними засобами, хуліганство. Кримінальній відповідальності підлягають особи з 14 років.

До неповнолітніх можуть бути застосовані такі види покарань:

- 1) штраф – застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід або майно;
- 2) громадські роботи;
- 3) виправні роботи на строк від двох місяців до одного року;
- 4) арешт на строк від 15 до 45 діб;
- 5) позбавлення волі у спеціальних виховних установах на строк до 10 років, а за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини – на строк до 15 років.

До неповнолітнього, що вчинив злочин, який не становить великої суспільної небезпеки, може бути застосовано звільнення від відбуття покарання з випробуванням і встановленням іспитового строку

тривалістю від одного до двох років. До неповнолітнього, який вчинив злочин невеликої тяжкості й виявив щире розкаяння, судом можуть бути застосовані такі заходи виховного характеру: застереження; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків на строк, що не перевищує трьох років.

У разі ухилення неповнолітнього від застосування до нього примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він направляється для відбуття призначеного покарання.

5. Мета, ознаки та види кримінального покарання

Мета покарання – це виправлення і перевиховання засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів з боку засуджених, вплив на інших осіб, щоб вони не вчиняли злочин.

Покарання як особливий засіб державного примусу характеризується такими ознаками: призначається лише за вчинення злочину; застосовується лише на підставі закону; призначається лише судом; передбачає позбавлення та обмеження прав і свобод; за своїм змістом є карою (спричиняє засудженому певні обмеження і страждання).

КК передбачає такі види покарань:

- 1) штраф – грошове стягнення, що накладається судом у розмірах залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного;
- 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до п'яти років;
- 4) громадські роботи, які полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи час суспільно корисних робіт;
- 5) виправні роботи строком від 6 місяців до двох років за місцем роботи засудженого і з відрахуванням у доход держави від 10 до 20 % суми заробітку;
- 6) службові обмеження для військовослужбовців строком до двох років;
- 7) конфіскація майна за особливо тяжкі та корисливі злочини;
- 8) арешт-утримання засудженого в умовах ізоляції строком від 1 до 6 міс.;
- 9) обмеження волі-тримання засудженого в КВУ відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за ним нагляду з обов'язковим залученням до праці строком від 1

до 5 років;

10) тримання військовослужбовців у дисциплінарному батальйоні строком від 6 місяців до двох років;

11) позбавлення волі на певний строк, що полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його до КВУ строком від одного до 15 років;

12) довічне позбавлення волі. Цей вид покарання встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, коли суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк.